

УДК 338

С. Ю. Шаповалов,
начальник кредитного відділу Львівського регіонального центру АТ «Сведбанк» (публічне)

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Здійснено комплексний та ґрунтовний аналіз діяльності малих підприємств у Львівській області, економічних показників їх діяльності, виявлено проблеми та перспективи розвитку та функціонування малих підприємств.

The complex and detailed analysis of activity of small enterprises is carried out in the Lviv area, economic indicators of their activity, found out problems and prospects of development and functioning of small enterprises.

Ключові слова: малі підприємства, підприємницька діяльність, економічні показники, державне регулювання.

Keywords: small enterprises, entrepreneurial activity, economic indicators, government control.

Постановка проблеми. У формуванні підприємницького середовища важливу роль відіграє держава, а точніше запроваджений в державі механізм підтримки малого підприємництва. За даними Держкомстату України підприємницьке середовище базується на нестійкому фундаменті. З початком нового тисячоліття економіка України перебувала на етапі відновлення основних економічних показників після періоду тривалого спаду 1990-х років.

Фундаментом для розвитку малого підприємництва у Львівській області в незалежній Україні були розформовані існуючі державні підприємства в нові самостійні підприємницькі структури (зазвичай малі та середні) на основі приватної власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження розвитку та функціонування підприємств, в тому числі і малих здійснили такі вчені: Г. Білоус, З. Ватаманюк, Л. Воротін, А. Гальчинський, Ю. Клочко, О. Кужель, Д. Ляпін, В. Ляшенко, А. Мельник, О. Микитюк, І. Михасюка, Ю. Палкін, Є. Панченко, С. Панчишин, В. Савчук, В. Сизоненко, Т. Смовженко, М. Чумаченко та ін. Регіональні аспекти розвитку малого підприємництва найбільш детально розглянуті в роботах З. Варналія, С. Демченка, І. Кузнецової, А. Павлюк.

Формулювання цілей статті. Основним завданням даної статті є комплексний та ґрунтовний аналіз діяльності малих підприємств у Львівській області, економічних показників їх діяльності, оскільки значна частка прибутку відображається в наповненні як регіонального, так і державного бюджету України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на кризові явища у економіці, протягом 2009-2010 р.р. динаміка збільшення чисельності зареєстрованих суб'єктів господарювання постійно була позитивною. При цьому, темпи збільшення цього показника незначно, але зменшилися. Згідно відомостей управління державної реєстрації Львівської міської ради, кількість зареєстрованих юридичних осіб у 2008 році становила 1329 од., у 2009 - 927 од., при цьому приріст склав 1102 од. та 697 од. відповідно; а кількість зареєстрованих фізичних осіб становила 5809 од. у 2008 році та 4454 од. у 2009р., при цьому приріст відповідно склав 5058 од. та 3439 од.

У 2010 році на 10 тис. осіб наявного населення на Львівщині функціонувало 400 суб'єктів малого підприємництва (з них малі підприємства 73), що менше від загальнодержавного показника (464 суб'єкти). За цим показником Львівщина посіла 21-23 місце разом з Волинською та Кіровоградською областями і випередила лише Тернопільську область, АРК Крим, Рівненську та Донецьку області.

Згідно статистичних даних при розподіл міст та районів за кількістю малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення у 2010 році перше місце займає Трускавець – 131 одиниць (кількість постійно проживаючого населення - 26 000 чоловік), а друге Львів (757 795 жителів), третє Моршин (6108 чоловік). Отже, немає залежності між кількістю малих підприємств та кількості жителів у містах. Залежність формує специфіка міста, природно-кліматичні умови та багато інших факторів.

Аналізуючи зайнятість на малих підприємствах, слід відзначити, що впродовж 2004 - 2010 років простежується характерна для всіх регіонів України тенденція – поступове зниження цього показника. В Україні загалом питома вага найманих працівників малих підприємств у загальній кількості найманих працівників в цілому була меншою і становила 12,0%.

У 2010 році суб'єктами малого підприємництва було реалізовано продукції (робіт, послуг) на 28,5 млрд.грн. Суттєвіший внесок в обсяг реалізації здійснили малі підприємства, які реалізували продукції на суму 17,2 млрд.грн., або 60,5% від загального обсягу. Фізичними особами-підприємцями було реалізовано понад третину від загального обсягу реалізації (11,3 млрд.грн., або 39,5%). У загальнодержавному масштабі внесок малих підприємств був більшим (67,8%), а фізичних осіб-підприємців - меншим (32,2%).

Аналізуючи підприємницьке середовище в Україні видно, що протягом 2000 - 2007 рр. обсяг реалізованої продукції в сфері малого підприємництва хоч і зріс, проте його частка в масштабах держави постійно зменшується, а саме у 2000 році частка складала 8,1 %, у 2005 році –5,5 %, у 2007 році –4,4 %, . у 2009 році - 3,6%, у 2010 році 4,0%. А серед регіонів України Львівщина посіла 7-е місце (після м. Києва, Дніпропетровської, Донецької, Харківської, Одеської та Київської областей).

У 2010 році у Львові функціонувало більш як 9 тис. малих підприємств, або 53,8% від загальнообласної кількості. На 10 тис. осіб наявного населення припало 126 малих підприємств, що більше від загальнообласного показника (70 підприємств). За цим показником Львів посів 2-е місце серед регіонів області (після Трускавця).

Щодо внеску малого підприємництва області у загальнообласні показники, то ситуація є такою: маючи частку 56,5% у загальній кількості найманих працівників малого бізнесу, ними створено 63% обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг).

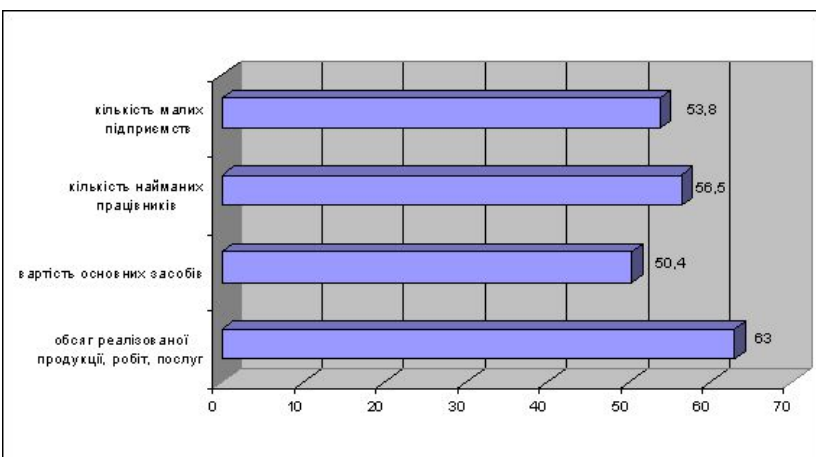

Рис. 1. Частка Львова у малому підприємстві області у 2010 році, у % [1]

У 2010 році на малих підприємствах працювало 66,6 тис. найманих працівників. Відносно 2009 року їх кількість зменшилась на 1,7%, або на 1,2 тис. осіб. Рівень зайнятості на малих підприємствах, розрахований до кількості населення у працездатному віці, у 2010 році становив 14,1% (в області загалом - 7,7%).

Проблемою підприємств малого підприємництва є низький рівень оплати праці. Середньомісячна заробітна плата одного найманого працівника у малому бізнесі Львова у 2010 році становила 1122 грн. і збільшилась відносно 2009 року на 11,9%. Заробітна плата у малому бізнесі міста була на 4% вища, ніж у малому бізнесі області загалом (1079 грн.). Треба зауважити, що рівень оплати праці на малих підприємствах області лише на 21,7% перевищив прожитковий мінімум для працездатних осіб та рівень мінімальної заробітної плати. Симптомами такого явища є те, що найчастіше в малому підприємстві заробітна плата виплачується «у конвертах», не завжди оформлюються трудові відносини із працівниками.

Зазвичай низький рівень оплати праці у малому бізнесі фіксується у промисловості, торгівлі, ремонті автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, галузі охорони здоров'я, діяльності транспорту та зв'язку, сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві, готельно-ресторанному бізнесі - на 2-28% менше від загальнообласного значення у малому бізнесі.

У 2010 році малі підприємства реалізували продукції (робіт, послуг) на 10,8 млрд.грн. більше (у 2009 році - на 10,2 млрд.грн.). Незважаючи на збільшення обсягу реалізації відносно 2009 року, зменшився внесок малого підприємництва у загальний обсяг реалізованої продукції суб'єктів підприємницької діяльності міста: з 19,7% у 2009 році до 18,3% у 2010 році.

у Львівській області домінуючими на початку зародження малого підприємництва були підприємства, що займались виробництвом, науковою діяльністю, побутовим обслуговуванням населення, то в подальшому спостерігалась їх переорієнтація на торгово-посередницьку діяльність. За даними Львівського управління статистики, у 2000 р., як і у попередні роки кожне друге мале підприємство діяло у сфері торгівлі, лише кожне шосте займалося промисловим виробництвом, кожне вісімнадцяте надавало побутові послуги населенню, кожне п'ятнадцяте виконувало ремонтно-будівельні роботи. У незначній кількості малі підприємства функціонували у сфері науки (1,9%), транспорту і зв'язку (2,4%), сільського (1%) та житлово-комунального господарства (0,5%).

Таблиця 1. Основні показники діяльності малих підприємств Львова

	2008	2009	2010
Кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення	75	79	70**
Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), у діючих цінах відповідних років, млн.грн.	17250,7	16074,7	17062,7
Середньорічна кількість найманих працівників, тис. осіб	125,8	123,2	117,9
Середньомісячна заробітна плата найманих працівників, грн.	884,09	953,64	1078,86
Операційні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг), млн.грн.	17139,5	16331,0	17273,3
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, млн.грн.	-694,6	-1498,2	-440,0
Питома вага підприємств, у % до загальної кількості	34,8	38,1	38,3

* - джерело [2]

** - дані наведено без урахування банків та фермерських господарств

Протягом 2011 року в дозвільні центри Львівської області звернулось 25 683 суб'єкти господарювання. Державними адміністраторами дозвільних центрів видано 14 379 документів дозвільного характеру (98,8% від загальної кількості), що на 21% більше, ніж у 2010 році. Решта 1,2% (163) документів дозвільного характеру видавались місцевими дозвільними органами самостійно.

В області забезпечено повний перехід від принципу «єдиного офісу» - до «єдиного вікна», тобто документи дозвільного характеру видаються виключно через державних адміністраторів в дозвільних центрах. Про це свідчить те, що протягом 20 днів 2012 року державними адміністраторами видано 614 документів дозвільного характеру (на 34% більше, ніж за аналогічний період 2011 року).

За 2011 рік державними адміністраторами дозвільних центрів та місцевими дозвільними органами надано 23 566 консультацій, що на 45% більше, ніж за 2010 рік [3].

Суб'єктам малого підприємництва надається матеріально-технічна допомога місцевими органами виконавчої влади. На рівні областей вживались заходи щодо спрощення процедур передачі нерухомого майна в оренду (у Львівській області у власність передано 21,5 тис. кв. м), виділення земельних ділянок, отримання дозволів на будівництво та реконструкцію об'єктів, перегляду ставок та пільг з орендної плати для підприємців-початківців і тих суб'єктів підприємницької діяльності, які працюють у пріоритетних напрямках на пільгових умовах, що поліпшує їх привабливість та робить доступними для використання у підприємницькій діяльності [4].

Фондом «Ефективне управління» протягом 2010-2011 рр. по Україні і областях було проведено аналіз факторів, які негативно впливають на ведення бізнесу. Із списку 18 факторів, респондентів попросили вибрати 5 найбільш проблемних для ведення бізнесу і оцінити їх за шкалою від 1 (найбільш проблемні) до 5, наведені у табл. 2.

Всі ці фактори формують середовище в якому функціонує мале підприємництво. Лише поступове вирішення державою більшості проблемних факторів дасть можливість підвищити ефективність. Частково фактори низька кваліфікація робочої сили і погане здоров'я населення можна перенести і на відповідальність самих людей, оскільки за небажання розвиватись і погіршення стану здоров'я шкідливим звичками та неправильним способом життя відповідальність несе кожен з нас.

Таблиця 2. Найбільш проблемні фактори для ведення бізнесу у 2011 р.

Фактори	Львівська область	Середнє за регіонами
Податкова політика	17	16

Корупція	15	15
Нестабільність державної політики	12	12
Інфляція	8	7
Доступ до фінансування	8	6
Неефективність держaparату	7	6
Нестабільність місцевої та державної влади	7	6
Податкові ставки	5	7
Митна політика	4	3
Дозвільна система та ліцензування	3	5
Низька кваліфікація робочої сили	3	4
Нерозвинена інфраструктура	3	3
Валютне регулювання	2	1
Злочинність і крадіжки	2	2
Обмежувальне трудове законодавство	2	2
Доступ до земельних ресурсів	1	2
Погане здоров'я населення	1	2
Нерозвинена етика	1	1

* - джерело [5, с. 147]

А от нерозвинена етика – це спільна проблема у взаємодії між підприємцями ↔ підприємцями

підприємцями ↔ органи державного управління

підприємцями ↔ органи місцевого самоврядування.

Реальне підприємництво можна втілити в життя за умови економічної свободи людини, права вибору діяльності для реалізації своїх потенцій, персональної економічної відповідальності за результати роботи, наслідком якої може бути прибуток або банкрутство, а також введенням етичних норм в сферу діяльності бізнесменів.

Після проголошення незалежності, коли Україна відмовилася від тоталітарних методів управління і конституційно закріпила прагнення до розвитку та зміцнення демократичної, соціальної, правової держави, визнала основні права та свободи людини і громадянина, відразу ж дався звалич низький рівень як загальної, так і підприємницької культури, що проявився у процесі регулювання суспільних, зокрема економічних, відносин як на рівні державних службовців, так і громадян. Тому формування високої, економічно ефективної та соціально відповідальної підприємницької культури є одним з головних завдань, що стоїть перед Україною, визначальною умовою виходу її з економічної кризи.

Ділова етика в Україні в стадії зародження. Її зміст доцільно трактувати згідно Дж.Дьюї, як набір етичних, правових, політичних, естетичних цінностей, норм, принципів, правил, засобів, що забезпечують успішну ділову поведінку. Формування ділової етики - складний процес, що обумовлений як факторами поведінки, так і змінами в сфері економічної діяльності і суспільства в цілому. Він залежить від наявності нормативно-правової бази, її дієвості, від правильного застосування науки про поведінку людини, групи [6].

Ділова етика посідає особливе місце в мистецтві поведінки. У ній немає крайнощів і застарілих формальностей, вона не ускладнює, а спрощує та робить життя приємнішим. Її правила засновані на таких моральних категоріях, як ввічливість, тактовність, коректність, порядність. Володіння правилами етикету усуває скутість, дає змогу не скривдити ділового партнера незграбним словом або дією, і водночас - не втратити власне достоїнство й престиж фірми. Засвоєння стереотипів поведінки, запропонованих етикетом, дає можливість установити сприятливий психологічний клімат ділового спілкування, що робить бізнес успішним і приємним [7].

Відповідно етика нового класу бізнесменів в Україні - явище складне й суперечливе. На нього впливають різні сили, різні етичні традиції й системи цінностей, бо в українському бізнесі зайнята велика кількість людей різних національностей, різного віросповідання й різних етичних поглядів, із різним економічним базисом. Крім того, в український бізнес наприкінці 90-х років ХХ ст. прийшли громадяни закордонних держав, діяльність яких заснована на канонах західної етики. Контакти з ними формують досить своєрідне переплетення національних українських рис із загальносвітовими, що однак все-таки полегшує включення українського бізнесу в систему світових етичних норм ділової поведінки.

Сучасний етикет успадковує звичай практично всіх народів від сивої давнини до наших днів. В основі своєї ці правила поведінки є загальними, оскільки вони дотримуються представниками не тільки якогось даного суспільства, але і представниками всіх інших національно-політичних систем, що існують у сучасному світі (Північноамериканська ділова культура, Європейська ділова культура, ділова культура Сходу та ін.). Народи кожної країни вносять в етикет свої виправлення і доповнення, обумовлені суспільним ладом країни, специфікою її історичної будови, національними традиціями і звичаями.

Етика накладає на бізнес систему обмежень, що представляє собою суму морально-етичних правил і традицій, що склалися у даному суспільстві. Етика бізнесу - ділова етика, що базується на чесності, відкритості, вірності даному слову, здатності ефективно функціонувати на ринку в відповідності з діючим законодавством, встановленими правилами і традиціями.

Використовуючи норми і правила ділового етикету, ми можемо прогнозувати поведінку колег і самі стаємо передбачуваними, що допомагає ефективно організувати процес управління. Особливо важливо вивчати всі складові ділового етикету в міжнародному бізнесі, так як крім єдиних норм і правил у ньому існує велика кількість національних і культурних поправок, досить значних у ділових відносинах. Це насамперед потрібно, щоб не заблукати у великій кількості національних відмінностей, уникнути посмішок, пов'язаних із сліпим копіюванням чужих манер. Кращі помічники тут - такт і вірність національному менталітету і бізнес-етикету (блага в теперішній час домінує міжнародний бізнес-етикет, породжений зближенням національних ділових кодексів хорошого тону). Незнання національних особливостей ділового етикету може справити на партнерів небажаний вплив, зашкодити взаємодії як на стадії переговорного процесу, так і при реалізації тих чи інших сумісних проєктів.

Висновки. Проблема підприємництва сьогодні в Україні є:

- відсутня історія традицій, стандартів етики підприємництва в Україні, тому що український бізнес ще молодий і формувався важко з багатьох причин для населення;

- абсолютна більшість бізнесменів не навчалась у бізнес-школах, тобто люди займаючись підприємницькою діяльністю покладаються не на відповідні знання, а на інтуїцію і в кращому випадку на загальні економічні закони, а самі бізнес-школи працюють над створенням бази знань і пристосуванням закордонного досвіду до умов і вимог українського бізнесу для створення власної бізнес-моделі;

- існуюча ситуація із законодавством, а саме розбіжності і неточності між нормативно-правовими актами, що дозволяє ієрархічність і вертикальність, а не рівність і горизонтальність у підприємницьких відносинах, відрита корупція і хабарництво не стимулює створення етичних стандартів в Україні.

За своїм ресурсним потенціалом Львівська область має всі передумови для подальшого розвитку малих підприємств, а саме економічні ресурси: значний комплекс туристичних об'єктів та рекреаційних зон із запасами цілющих мінеральних вод, будівельні матеріали, система оптово-роздрібних ринків тощо; фінансові ресурси: високо організована система банківських і небанківських установ, які надають комплекс різноманітних послуг, в тому числі інвестиційного характеру; трудові ресурси: висококваліфікована кадрів, потужна система складів вищої та професійної освіти тощо.

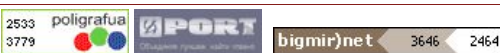
Темпи розвитку малого підприємництва в Україні є недостатніми для забезпечення виконання всього комплексу притаманних йому функцій в економічній системі держави. Темпи зростання кількості малих підприємств упродовж останніх років мали тенденцію до зниження. Аналіз регіональних аспектів малого підприємництва дозволяє дійти висновку, що сьогодні головними чинниками розвитку є відповідні нормативно-правове поле та інституційно-інфраструктурна база в регіонах. Подальший розвиток малого підприємництва потребує формування і здійснення відповідної ефективної та гнучкої регіональної політики.

Перелік використаної літератури:

1. Статистичний щорічник України за 2009 рік: Держкомстат України [Текст] / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Українська енциклопедія, 2010. – 725 с.

2. Діяльність суб'єктів малого підприємництва Львівщини (за 2010 рік): статистичний збірник Львівської області [Текст] / Головне управління статистики у Львівській області. – Львів, 2011. - 107 с.

3. Звіт про виконання регіональної програми розвитку МП Львівської області у 2011 році [Електронний ресурс].– Режим доступу: www.oblrada.lviv.ua/index.php
4. Інформація про виконання в Україні заходів регіональних програм розвитку малого підприємництва на 2011 – 2012 роки за підсумками I півріччя 2011 року / http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_860 www.oblrada.lviv.ua/index.php
5. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2011. Назустріч економічному зростанню / Фонд «Ефективне управління». – 198 с. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://competitiveukraine.org/study/>
6. Мамедов С. Бизнес-этика: современные подходы // [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.businesspress.ru/newspaper/85a>
7. Бродська О. Ділова етика в українському бізнес-суспільстві // [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.personal.in.ua/article>
Стаття надійшла до редакції 19.02.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"